

Bojan B. Dimitrijević, *Kisindžer u Beogradu. Henri Kisindžer, Tito i Jugoslavija u Hladnom ratu i ratovima 1990-ih.* Beograd: Insitut za savremenu istoriju, 2023, 255.

Хенри Кисинџер (Henry Kissinger) је личност која је неколико година обликовала спољну политику Сједињених Америчких Држава и која се, засигурно, уобраја у групу људи која је обележила хладноратовску епоху. Реч је о човеку чија је биографија прожета великим дипломатским подухватима и посвећеношћу научној раду. Дуг живот који је трајао тачно стотину година, окончан крајем новембра 2023, омогућио му је да буде савременик и сведок бројних догађаја од светског значаја. Његов пут, од стасавања у међуратној Немачкој, преко емиграције у САД услед прогона Јевреја од стране нацистичких власти, потом академске каријере на Харварду, па све до позиције друге најзначајније политичке личности у врху Сједињених Држава (одмах иза председника), представља редак пример изузетног успона у политичкој хијерархији. У зениту његовог дипломатског деловања, поред многобројних крупних изазова са којима су се Никсонова и Фордова администрација суочавале, стајало је и питање југословенско-америчких односа које за САД и Кисинџера није било од прворазредног значаја. Са друге стране, на упадљиво веће интересовање америчких функционера за Југославију и Тита током седамдесетих година указују све учесталији билатерални сусрети, укључујући и узајамне председничке посете. Анализа улоге тако утицајног дипломате није неопходна само ради потпунијег разумевања југословенско-америчких односа седамдесетих година, већ и за проучавање његових ставова

према Југославији током последње деценије XX века.

Аутор ове књиге о југословенско-америчким односима у доба Кисинџера је др Бојан Димитријевић, научни саветник и заменик директора Института за савремену историју. Осим војном историјом и распадом СФРЈ, Димитријевић се у својој богатој истраживачкој каријери бавио и спољном политиком југословенске државе. Изворну основу ове књиге чине домаћи и страни, објављени и необјављени извори. Од домаћих извора посебно су значајни грађа Дипломатског архива Министарства спољних послова Републике Србије и фонд Кабинета Председника Републике који се чува у Архиву Југославије, док је од страних извора аутор највише користио збирку „Foreign Relations of the United States (FRUS) 1969–1976“. Такође, аутор је користио и радове самог Кисинџера (попут *Године обнове*, *Мемоари*, *Дипломатија* и других), а од литературе посебно су цитирани радови Драгана Богетића и Луке Орешковића. Студија др Димитријевића подељена је на увод, седам поглавља и закључак. Аутор као својеврсну увертиру даје преглед односа између Југославије и САД у периоду 1945–1970. године, као и кратку биографију Хенрија Кисинџера.

Прво поглавље студије обухвата посету председника Ричарда Никсона (Richard Nixon) Југославији 1970. године, у којој је учествовао и Кисинџер као члан америчке делегације, тада још увек недовољно познат југословенској јавности и новинарским круговима. Кисинџеров задатак у вези са овом

посетом био је израда елабората о Југославији и Титу за потребе председника Никсона. Такође, аутор се осврће на посету америчке делегације Загребу и разговору који је Кисинџер водио са секретаром Мирком Тепавцем. Посебна пажња посвећена је месту које Кисинџер заузима у хијерархији америчке делегације, због чега је аутор анализирао начин на који су југословенске новине извештавале о посети председника Никсона и значај који је штампа том приликом придавала Кисинџеру. Аутор у другом поглављу анализира Титову посету САД-у 1971. године, док се у трећем бави променама у односима између САД-а и Југославије 1972–1974. Разговорима између представника САД-а и Југославије обухваћени су догађаји који су имали пресудан утицај на динамику односа две земље, попут кризе на Блиском истоку, ситуације у Индокини, политике Покрета несврстаних и Кипарске кризе. Југословенске новине се временом све више интересују за Кисинџерово деловање, што указује на успон овог дипломате у америчкој администрацији. Заменивши Вилијама Роџерса (William Rogers) на месту државног секретара Кисинџер је, поред ове високе политичке позиције, истовремено обављао и функцију саветника за националну безбедност, чиме је стекао велику политичку моћ.

Најсадржајнији део студије представљају четврто и пето поглавље. Четврта целина тиче се боравка Хенрија Кисинџера у Београду и разговора које је водио са југословенским функционерима, Јосипом Брозом, секретаром Милошем Минићем и председником Савезног извршног већа Џемалом Биједићем. Пажња је посвећена и утицају који су на Кисинџерову политику вршили његови најближи сарадници,

попут Хелмута Зоненфелда (Helmut Sonnenfeldt) и Артура Хартмана (Artur Hartman). Аутор у петом поглављу анализира посету председника Џералда Форда (Gerald Ford) Југославији 1975. године, коју је иницирао сам Кисинџер. Након сваке посете и разговора између Кисинџера и југословенских функционера аутор приказује њихове последице и ефекте, уз посебан осврт на писање листа *Политика* о овим сусретима и самом Кисинџеру. Похвално је што аутор упоредо даје и преглед политичких догађаја у САД-у, попут афере Вотергејт која је уздрмала Никсонову администрацију, потом оставке Никсона и деловања новог председника Форда, као и изборне кампање 1976. године и Кисинџерове улоге у њој. Долазак нове администрације, на челу са председником Џимијем Картером (Jimmy Carter), привео је крају Кисинџерову каријеру државног секретара. На овај начин, читалац стиче неопходан увид у политичке прилике у САД-у и проблеме који су пратили Кисинџера, што је неопходно за разумевање дипломатских акција које је предузимао, а које су дефинисале спољну политику ове суперсиле.

Кисинџеров углед је и после његове смене остао велики. Аутор у шестом поглављу даје преглед Титове посете САД-у 1978. године, приликом које је уприличен сусрет између југословенског председника и Кисинџера, тада већ бившег секретара. У оквиру истог дела обрађени су и приватна посета Кисинџера Београду 1979. године и њен одјек у *Политикином* фељтону. Аутор констатује да се југословенска страна упуштала у расправе о светским догађајима и често улазила у конфронтацију са америчким гледиштем како би се демонстрирали „светска улога“ и значај Југославије, при чему разговори углав-

ном нису служили за унапређење билатералне сарадње. Последње поглавље посвећено је Кисинџеровим погледима на процес распада Југославије, односно, на ратна дешавања у Хрватској, Босни и Херцеговини и касније, на Косову. Ставови бившег државног секретара тада су одударали од политике званичног Вашингтона. Кисинџер је сматрао да је велики проблем америчке администрације био потцењивање историјске позадине сукоба на простору Југославије, због чега је он узроке распада југословенске државе тражио и у даљој прошлости. У обликовању својих ставова о распаду СФРЈ, на површину су избијали Кисинџерово богато искуство, знање и способност процене догађаја, као и чињеница да је реч о дипломати који се приликом тумачења савремених политичких збивања руководио историјским аналогијама, анализирајући процесе из прошлости. Како је и сâм Кисинџер писао, америчка политика је често била резултат „инцидента“, деловања некомпетентних личности и самог тренутка, а не кохерентне стратегије.

Студија др Димитријевића представља садржајно и свеобухватно истраживање о Кисинџеру и његовој улози у југословенско-америчким од-

носима, написано прегледним и јасним стилем. Такође, захваљујући свом начину писања аутор успева да се све време држи главне теме, иако се Кисинџерова улога у односима две земље тешко може анализирати без прегледа глобалних дешавања којих се тицао највећи део разговора. Са друге стране, осврт на политички живот у САД-у омогућава читаоцу да стекне увид у промене Кисинџеровог положаја у оквиру америчке администрације, о његовим политичким успонима и падовима у време док је водио разговоре са југословенским званичницима. Будући да се аутор не ограничава само на период у коме је Кисинџер формално руководио америчком дипломатијом, већ анализира и његове доцније ставове о распаду југословенске државе, он тиме комплетира слику о Кисинџеровом односу према Југославији у различитим периодима и геополитичким околностима. Због тога, ова књига представља значајан допринос савременој историографији, посебно у време појачаног интересовања за Кисинџерову личност и његову дуготрајну дипломатску каријеру, додатно подстакнутог и недавном смрћу овог чувеног америчког дипломате.

Милан МИЛЕНКОВИЋ

Nemanja Radonjić, *Slika Afrike u Jugoslaviji*.
Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2023, 529.

У последњих неколико деценија фокус истраживача Хладног рата помера се све више ка тзв. Глобалном југу, где се, поред суперсила, у последње време проучавају и бројни други „играчи“. У том контексту, као један од „њих“, социјалистичка Југославија активно привлачи пажњу домаћих и страних историчара управо због свог специфичног

положаја у Хладном рату, карактеристичног по ванблоковској концепцији спољне политике и изузетно развијеним односима са земљама Трећег света. Монографија Немање Радоњића *Слике Африке у Југославији*, објављена 2023. године у издању Института за новију историју Србије, представља наставак поменутог тренда. Ипак, аутор је оти-